

רחמי האב על הבן ואין רחמי הבן על האב

וְהִיָּה פְּרֵאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנֶּעַר וְנִמְתּוּ וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֲבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֵלָה (מד, לא) יהודה מנסה לדבר אל מצפוננו של יוסף. הוא מתאר לו את הקשר המיוחד שיש לאביו עם הילד הזה: "וּנְפָשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ". אם, חלילה, לא יראה את בנימין הוא עלול למות: "וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֲבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֵלָה".

נשאלת השאלה: לבנימין היו עשרה בנים. מדוע יהודה לא פנה אל מצפוננו של יוסף, ועורר את רחמיו על עשרת ילדיו של בנימין, שיישארו יתומים, ומדוע עורר רחמים רק בגלל האבא?
הרה"ק רבי מנדל מקוצק זיע"א ביאר זאת על פי מעשה שהיה: פעם הגיע לפנינו אחד מחסידיו, יהודי מבוגר, ואמר במרירות גדולה: "הייתי עשיר גדול. סידרתי לכל אחד מילדי עסק פורח ומשגשג. והנה עתה, לצערי הרב, פשטתי את הרגל, נותרתי ללא פרוטה בכיסי, וילדי – שנותרו עם מפעלים משגשגים – אינם רוצים לתמוך בי. השקעתי בהם את כל חיי, והם – כפויי טובה..."

אמר לו הרבי: "אל תבכה! אינך הראשון בעולם שנתקל בתופעה הזאת, וגם לא האחרון! יהודה עורר את רחמי יוסף מכח אביו של בנימין ולא מכח בניו! מדוע? משום שרחמי האב על הבן, ואין רחמי הבן על האב! יש מעין חוק כזה בעולם, וכמו שאומר הפתגם: "אב אחד יכול להאכיל עשרה ילדים, ועשרה ילדים לא יכולים להאכיל אב אחד".

יתרה מזאת, כידוע, מותר להרוג את הבא במחתרת משום ש"הבא להורגך השכם להורגו". בכלל ההיתר הזה נכלל גם בן שבא במחתרת על אביו. מותר לאבא להרוג אותו, משום שבן מסוגל להרוג את אביו. אולם, אומרים חז"ל, אם אבא בא במחתרת על בנו – אסור לבן להורגו, משום שהדבר ברור שאב לא יהרוג את בנו.

הוסיף הרבי מקוצק ואמר לאותו חסיד הסבר בדבר: אדם הראשון וחוה אשתו, החדירו טבעים בעולם. היו להם בנים, והם אהבו ודאגו להם. ומאז נוצר הטבע שבעולם: אבות מרחמים על בניהם. אולם לאדם ולחוה לא היו הורים. משום כך לא נוצר באנושות הטבע הזה שבנים מרחמים על אבותיהם. מה לא עושים הורים לילדיהם? ילד, לא עלינו, שוכב בבית חולים – ההורים לא הולכים לעבודה, יומם ולילה נמצאים ליד מיטתו. אולם כשההורים מבוגרים, והם שוכבים, לא עלינו, בבית החולים, הילדים מתלוננים על כך שהם צריכים לעזוב את העבודה כדי לבקר את הוריהם...

לא מכבר נשאלתי בטלפון שאלה על ידי יהודי: מצאו לחמותו את המחלה הנוראה. קבעו לה תור לניתוח בעוד יומיים. דא עקא, למחרת הוא ואשתו תכננו לצאת לנופש – טיול לחו"ל. והשאלה: אם זה בסדר שהם יטוסו לטיול או שהיא צריכה להישאר עם אמה בניתוח?
איזו שאלה קשה!... עניתי לו: "עשו כהרגשתכם. רוצים לטוס – תטוסו. רוצים להישאר – תישארו..." והם טסו. בסופו של דבר הם נאלצו לקצר את החופשה משום שהיה על האישה להשתתף בהלוויית אָמָה...

את היסוד הזה לימד אותנו יהודה בפגישתו עם יוסף. הוא מתחנן ואומר: אם בנימין לא יחזור – אביו ימות, כי רחמי האב על הבן, אבל בניו לא ימותו, כי אין רחמי הבן על אביו. הם ימשיכו לשרוד יפה. לכל היותר יריבו קצת על הירושה ועולם כמנהגו נוהג...

משום כך הפתגם אומר שאב אחד יכול להאכיל עשרה ילדים, ואלו עשרה ילדים לא יכולים להאכיל אבא אחד. למה הפתגם מדבר דווקא על עשרה ילדים? התשובה: מקור הפתגם הוא מהתורה הקדושה, מדברי יהודה ליוסף, אודות בנימין. ולבנימין היו עשרה בנים.

מרן החפץ חיים הקדוש זיע"א היה אומר: אל תִּצְפֶּה לשולחנם של אחרים, גם לא של ילדיך. כל מה שאתה רוצה שבניך יעשו לך אחרי המאה ועשרים שלך – עשה אתה לעצמך בחיי חיותך!

אני מכיר רב גדול מחכמי הספרדים, תלמיד חכם עצום, בקי בכל הש"ס, שחיבר ארבעה ספרים. הוא הביא לי את אחד מספריו, וכשעיינתי בהקדמה ראיתי שהוא כתב: "יהי רצון שיהיה חיבור זה לעילוי נשמתו..." שאלתי אותו: "מאי האי"? והוא השיב: "יש לי ב"ה שבעה עשר ילדים. כולם תלמידי חכמים, כולם יראים ושלמים, מרביצי תורה. אף על פי כן, כל מה שאני יכול לעשות לעילוי נשמתו – אני עושה עכשיו, והוא חזר לי על הפתגם הנ"ל: 'אב אחד יכול להאכיל עשרה ילדים, ועשרה ילדים לא יכולים להאכיל אב אחד'! אינני סומך על ילדי! זה עסוק בזה, וזה עסוק בזה, ולכל אחד יש את החיים הפרטיים שלו..."

כמה פעמים הגיעו אלי אנשים ושאלו: "כבוד הרב! בשבוע שעבר הייתה אזכרה לאבי ושכחתי. האם אפשר לעשות משהו בעניין?" ותאמינו לי, לפעמים היה השואל בן יחיד! נשמת אביו ציפתה שהבן יעשה משהו כדי להעלות אותה בעולם האמת, והבן שכח לגמרי. הוא היה טרוד בביזנעס...

אוצר האמונה

מצינו בתורתנו הקדושה (פרשת כי תשא) שפאשר חטאו ישראל בעגל עלה משה רבנו לפייס את השם ותברך ואז הוא צמד ואמר להקדוש ברוך הוא: אתה ידעת פי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוונותיו ולחטאינו וכו', והשם תברך משיבו מיד "סלחתי כדברך". ולכאורה הדברים תמוהים, היתכן לבוא לפייס את ה' ולדבר "טוב" על עם ישראל ותוף כדי דבור לעורר קטרוג שהם עם קשה ערף? ועוד השם תברך מתרצה ואומר לו שהוא סולח לו על כך?

בספר 'ההארה שבהסתר' הביא בשם מפרשים שמשה רבנו פייס את הקדוש ברוך הוא באמרו: ראה איזה עם קשה ערף יש לך! נכון שהם עקשנים, מרדנים טרחנים, אף זה לטובה, הרי כמה שאתה מעניש אותם, לעולם הם אינם מפנים אליך ערף. מת לאדם אבא, אמא, אשה, בן, בת, אח, אחות - הוא בוכה ומתיסר, אף מברך אותך בברכת דין האמת ואף מקדיש אותך באמירת קדיש, עברו הם שואות, גרושים, רדיפות, אינקויזיציות, פגועים - ועדין הם דבוקים באמונתך, והגויים? רק משהו לא מסתדר להם, ומיד הם קמים וקוצפים ובוועטים באלהיהם, וכי לא כדאי למחל לעם שפנה? מיד התפייס ה' ואמר "סלחתי כדברך".

ומי מאתנו לא עומד בדומיה והערצה לקול דבריהם של הורים שחטפו את ילדיהם, שחטו, דרסו, שרפו, ומה בפיהם? שבת ותהלה להשם תברך, ידיעה שהכל מאתו תברך, מקדישים הם ומעריצים את כבודו של השם תברך ומקדישים את שמו ברבים, והקול מהדהד בעולמו של ה': "מי פעמך ישראל גוי אחד בארץ" ואת זה צריכים אנו לחנך ולמסר לילדינו, כמובן לאחר שנהיה דבוקים בזה אנו, שהכל לטובה! הכל טוב! וגם אם אנו רואים או חושבים שיש רע, הרי שהכל דמיון! אין מציאות של רע בעולמו של ה' כלל!

ומוכא בגמרא מסכת ברכות (ס). מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר ואמר: מבטחני שאין זה מתוף ביתי, ועליו נאמר: "משמועה רעה לא יירא נכון לפי בטוח בה". והקשו המפרשים אף ידע הלל שזה לא מתוף ביתו? מהיכן לו בטחון זה? ובארו בעלי המוסר שבגמרא כתוב ששמע "קול צווחה" ואז אמר שזה לא בביתו, משום שהלל חנף את עצמו ואת בניו לקבל את הכל באהבה, למדם וחנכם שאין בעולם מציאות של רע. ואם בכל אופן יש משהו "שלא מסתדר" יש לקבל זאת בסבלנות ובסבר פנים יפות וממילא היה בטוח שאין זה מתוף ביתו.

ואכן פאשר הילדים גדלים בבית של כבוד והערצה, של סבלנות וסובלנות, אין הם שומעים תלונות, דברי נאצה, לשון הרע ומחלוקת, בזיון תלמידי חכמים וכדו' - הם גדלים באופן בריא ונעים, ומאידך כשוראים אנשים "מסיטים" מחיי הנשואין, לחוצים מהחגים הקרבים ובאים - אין זה אלא ממה שראו וחוו בביתם בילדותם, ומדוע שלא נחשב גם על העתיד? מדוע לא להתרגל לראות רק את הטוב? הרי כל אחד מאתנו יודע שפאשר נשברת כוס או צלחת, צועקים מיד מזל טוב! כפירה! למה לא לחיות זאת בכל יום, נשבר לך משהו? נהרס לך משהו? מזל טוב! כפירה! סע הלאה! גם כשחתך וכלה פותחים מתנה ונשברה צלחת מסט יקרתי, צועקים מזל טוב! כפירה! כי כך צריכים לחיות ולהבין שכל מה שנעשה הוא למזל טוב והוא לכפירה, ואין רע יורד מן השמים אלא הכל לטובה ורק צריכים להתפלל ולהתחנן לזכות להבין זאת.